

Araştırma Makalesi/ Research Article

Hemşire Öğrencilerin Afete Müdahale Öz Yeterliliğinin Değerlendirilmesi: Tanımlayıcı ve Kesitsel Çalışma

An Evaluation of the Disaster Response Self-Efficacy of Nursing Students: A Descriptive and Cross-sectional Study

Selma Durmuş Sarıkahya¹ Deniz Sümeyye Yorulmaz²

¹Artvin Çoruh Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği Ana Bilim Dalı, Artvin, TÜRKİYE

²Artvin Çoruh Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Artvin, TÜRKİYE

Geliş tarihi/ Date of receipt: 01/03/2023

Kabul tarihi/ Date of acceptance: 30/06/2023

© Ordu University Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, Türkiye, **Published online:** 31/10/2023

ÖZ

Amaç: Bu çalışma hemşirelik öğrencilerinin afete müdahale öz yeterliği ve etkileyen faktörleri değerlendirmek amacıyla gerçekleştirildi.

Yöntem: Tanımlayıcı tipte tasarlanan araştırmanın evrenini, bir devlet üniversitesinde öğrenim gören 3 ve 4. sınıf hemşirelik öğrencileri oluşturdu. Veriler 10-15 Ocak 2023 tarihleri arasında yüz yüze toplandı. Veri toplama aracı olarak “Sosyo-demografik Bilgi Formu” ve “Afete Müdahale Özyeterlik Ölçeği” kullanıldı.

Bulgular: Öğrencilerin %65.5’i kadın, %57.1’i 4. sınıfta öğrenim görmekte olup; %53.7’si daha önce herhangi bir afet deneyimlemiştir. Öğrencilerin %63.3’ünün afetler ile ilgili ders almadığı, %21.5’inin acil durum ve afet çantası içeriği hakkında ve %19.8’inin triyaj uygulaması hakkında bilgi sahibi olmadığı belirlendi. Erkek cinsiyet ve afetlere maruz kalma durumlarının afete müdahale yeterliliğinin belirleyicileri olduğu ve bu değişkenlerin ölçek puanının %14’ünü yordadığı saptandı.

Sonuç: Hemşire öğrencilerin afete müdahale yeterliliğinin istenilen düzeyde olmadığı ve afetlere hazırlıklarının yetersiz olduğu belirlendi. Hemşirelerin afetlere hazırlık, müdahale ve iyileşme dönemindeki yeri ve önemi dikkate alındığında, afetler konusunda bilgilendirmelerin yapılması, tatbikatların düzenlenmesi ve toplum katılımı ile yapılan etkinliklerin artırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik öğrencileri, afet planlaması, afet, öz yeterlik, kesitsel çalışmalar

ABSTRACT

Objectives: This study was carried out to evaluate the disaster response self-efficacy of nursing students and the influencing factors.

Methods: The population of the study, which was arranged descriptively, consisted of 3rd and 4th year nursing students studying at a state university. The data were collected face to face between the 10th and 15th of January 2023. The “Socio-demographic Information Form” and “Disaster Response Self-Efficacy Scale” were used as data collection tools.

Results: A percentage of 65.5% of the students were female, 57.1% were 4th year students and 53.7% had never experienced any disasters before. It was determined that 63.3% of the students had not taken classes about disasters, 21.5% did not know about the contents of emergency and disaster kits, and 19.8% did not know about triage. It was established that male gender and exposure to disasters were the determinants of disaster response adequacy, which variables predicted 14% of the scale score.

Conclusion: It has been concluded that the disaster response competence of nursing students is not at the desired level and that their disaster preparation is insufficient. Considering the position and importance of nurses in the preparation, response, and recovery stages of disasters, it is recommended that information about disasters is given, drills are organized and activities with the participation of the community are increased.

Keywords: Nursing students, disaster planning, disaster, self-efficacy, cross-sectional studies

ORCID IDs of the authors: SDS: 0000-0002-0318-3098; DSY: 0000-0001-7115-5673

Sorumlu yazar/Corresponding author: Selma Durmuş Sarıkahya

Artvin Çoruh Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği Ana Bilim Dalı, Artvin, TÜRKİYE

e-posta/e-mail: durmussel@gmail.com

Atıf/Citation: Sarıkahya SD, Yorulmaz DS. (2024). Hemşire öğrencilerin afete müdahale öz yeterliliğinin değerlendirilmesi: Tanımlayıcı ve kesitsel çalışma. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 7(1), 206-215. DOI:10.38108/ouhcd.1258106

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Afet, Dünya Sağlık Örgütü'ne göre (DSÖ) 'toplumun kendi olanakları ve kapasitesini aşan, normal işleyişi bozan, ulusal ve uluslararası yardım gerektiren, beklenmeyen ve istenmeyen ani ekolojik olgu' olarak tanımlanmaktadır. Afetler bireyleri ve toplumları önemli ölçüde etkileyen olaylardır. Küresel olarak 2000-2019 yılları arasında 7.348 afet meydana geldiği, bu afetlerin 4.2 milyar kişiyi olumsuz etkilediği, 4.23 milyon kişinin ölümüne sebep olduğu ve 2.97 trilyon dolar ekonomik hasara yol açtığı bilinmektedir (Ayvazoğlu ve ark., 2020). Afetler, zamanının kesin olmaması, mortalite ve morbitite oranlarını artırması, toplum hayatını kesintiye uğratması ya da tamamen durdurması, ciddi ekonomik kayıplara yol açması, sağlık hizmeti sunumunda ve işleyişinde ani ve keskin değişimlere sebep olması nedeniyle küresel olarak ciddi bir halk sağlığı sorunudur (Yeo ve Comfort, 2017).

Hemşireler afetlere hazırlık, afet anı müdahale ve afet sonrası iyileşme aşamalarında yeterli sağlık hizmeti ve bakımı sağlamada sağlık personelleri içerisinde en büyük grubu oluşturması bakımından önemli bir yere sahiptir. Afetler konusunda bilgili ve donanımlı hemşireler toplumun afetlere hazırlık yapması, afet anında etkin müdahale ve afet sonrası iyileşme döneminin hızlandırılmasında etkin görev alabilirler (Said ve Chiang, 2020). Konuya ilişkin literatürde, afetler konusunda bilgili ve donanımlı hemşireler ile afet anında hızlı müdahalenin yapılmasının ölüm oranlarının ve afete ilgili ekonomik kayıpların azaltılmasında etkili olacağı ifade edilmektedir (Koca ve Arkan, 2020). Ayrıca afetler konusunda bilgili ve donanımlı hemşireler başta ailesi olmak üzere çevresinde ve toplumda bireylerin afete hazırlık yapmaları, afet farkındalığının yükseltilmesi, afet anında etkin müdahale ve afet sonrası iyileşme döneminde de önemli görevler üstlenebilir. Hemşirelik öğrencilerin geleceğin hizmet sunumundan sorumlu hemşireleri olacağı da dikkate alınır; hemşirelik öğrencilerinin afetler konusunda bilgi düzeyi, müdahale yeterliliği ve hazır olma durumlarının değerlendirilmesinin önemli olacağı düşünülmektedir (Sangkala ve Gerdtz, 2018).

Bu bilgiler kapsamında afetlerin önemli bir halk sağlığı sorunu olduğu, hemşirelerin afet öncesi, afet anı ve afet sonrası sağlık hizmeti sunumunda önemli görevler üstlendiği, hemşirelerin afete müdahale yeterliliklerinin erken dönemde belirlenmesinin, afetler konusunda donanımlı sağlık profesyoneli yetiştirme, afetler konusunda eksikliklerin tespit edilmesi, tespit edilen

eksikliklere yönelik planlamaların yapılması, afet anında uygun ve hızlı müdahalenin sağlanması, afet sonrası iyileşme sürecinin hızlı ve sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesine katkı sağladığı görülmektedir. Afetler konusunda hemşire öğrencileri ile yapılan çalışmalar incelendiğinde afetler hakkında bilgi düzeyi, hazır oluşluluk, afetlere hazırlık tutumu, afet okuryazarlığı (Hisar ve Yurdakul, 2015; Aras ve ark., 2021; Avcı ve ark., 2020) gibi çeşitli konularda araştırmaların mevcut olduğu fakat hemşire öğrencilerde afetlere müdahale öz yeterliliğini değerlendiren çalışmaların sınırlı olduğu fark edilmiştir (Bülbül, 2021). Tüm bu bilgiler kapsamında bu çalışma, hemşirelik öğrencilerin afete müdahale öz yeterliliğini değerlendirmek ve literatüre katkı sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçları halk sağlığını korumak ve sürdürmek için en uygun halk sağlığı stratejilerini geliştirmek, hemşire eğitimcilerinin afetlere müdahalede öz yeterliliği yüksek donanımlı hemşireler yetiştirmek için eğitim ve afet hazırlığı planlamasını yapmasını sağlamak için kullanılabilir.

Yöntem

Araştırmanın Amacı ve Türü

Tanımlayıcı tipteki bu araştırma Türkiye'nin bir ilinde bir devlet üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi'nin Hemşirelik Bölümünde öğrenim gören öğrencilerin Afete Müdahale Öz-Yeterliliğini değerlendirmek için tasarlanmıştır.

Araştırma kapsamında aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranmıştır.

- Öğrencilerin afetlere müdahale öz yeterliliği nasıldır?
- Öğrencilerin afetlere müdahale öz yeterliliğini etkileyen faktörler nelerdir?
- Öğrencilerin afete öz yeterliliği artırmak için yapılması gerekenler ve afetlere hazırlık yapmada engeller hakkındaki düşünceleri nedir?

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik bölümünde öğrenim gören 3. ve 4. sınıf öğrencileri araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Araştırma esnasında örneklem hesaplamasına gidilmeden evrenin tamamına ulaşılması hedeflenmiştir. Araştırmanın yürütüldüğü Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde 2022- 2023 eğitim öğretim yılı içinde hemşirelik bölümünde 3. ve 4. sınıfta öğrenim gören 220 öğrenci bulunmaktadır. Araştırma kapsamında öğrencilerin 177'si araştırmaya katılım sağlamış ve bu kapsamda hedeflenen evrenin %80.45'ine ulaşmıştır.

Araştırmaya Dâhil Edilme ve Dışlama Kriterleri

Araştırmaya, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü'nde öğrenim gören ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan 3 ve 4. sınıf öğrencileri dahil edilmiştir. Bu kriterler dışında kalan katılımlar dışlanmıştır.

Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri

Araştırmanın bağımsız değişkenleri öğrencilerin sosyo-demografik (cinsiyet, sınıf, ekonomik durum, afet eğitimi alma, daha önce afet yaşama vb.) özellikleridir. Araştırmanın bağımlı değişkeni ise Afete Müdahale Özyeterlik Ölçeği toplam puanıdır.

Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri 'Sosyo-demografik Bilgi Formu' ve 'Afete Müdahale Özyeterlik Ölçeği' ile toplanmıştır.

Sosyo-demografik Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından literatür taranarak (Said ve Chiang, 2020; Sangkala ve Gerdtz, 2018; Yeo ve Comfort, 2017) hazırlanan bu formda, cinsiyet, sınıf, afetler ile ilgili ders alma, afetler ile ilgili ders alma isteği, daha önce afet yaşama, acil durum ve afet çantası içeriği hakkında bilgi sahibi olma, triyaj uygulaması hakkında bilgi sahibi olma durumunu değerlendiren sekiz çoktan seçmeli soru; afetlere hazırlık yapmanın önemi, afet bilgi düzeyi ve afetlere hazırlıklı olma durumunu 1-10 arasında değerlendiren üç skala ve öğrencilerin afetlere öz yeterliliği artırmak için yapılması gerekenler ve afetlere hazırlık yapmada engeller hakkındaki düşünceleri değerlendiren iki açık uçlu soru bulunmakta olup toplam 13 soru yer almaktadır.

Afete Müdahale Özyeterlik Ölçeği (AMÖYÖ): Afete Müdahale Öz-Yeterlilik Ölçeği (DRSES) Li ve arkadaşları (2017) tarafından geliştirilmiş, Koca ve Arkan (2020) tarafından Türkçe geçerlik-güvenirlilik değerlendirilmesi yapılmıştır. Ölçek Yerinde Kurtarma Yetkinliği (11 madde), Afette Psikolojik Hemşirelik Yeterliği (4 madde) ve Afette Üstlenilen Rolün Niteliği ve Uyum Yeterliği (4 madde) olarak 3 alt boyut ve 19 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 5'li likert yapıda olup (1=Hiç güvenmiyorum, 2=Temel olarak güvenmiyorum, 3=Çok az güveniyorum, 4=Temel olarak güveniyorum, 5=Tamamen güveniyorum); ölçekten alınabilecek toplam puan 19 ile 135 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan toplam puanın yükselmesi afete müdahalede öz yeterliliği yükselmesi olarak yorumlanmaktadır. Ölçeğin tamamına ait Cronbach alfa katsayısı 0.96 olarak (Yerinde Kurtarma Yetkinliği: 0.93, Afette

Psikolojik Hemşirelik Yeterliği: 0.93, Afette Üstlenilen Rolün Niteliği ve Uyum Yeterliği: 0.93) bildirilmiştir. Bu çalışmada ölçeğe Cronbach alfa katsayısı 0.93 (Yerinde Kurtarma Yetkinliği: 0.89, Afette Psikolojik Hemşirelik Yeterliği: 0.85, Afette Üstlenilen Rolün Niteliği ve Uyum Yeterliği: 0.87) olarak hesaplanmıştır.

Araştırma Verilerin Toplanması

Araştırma verileri 10-15 Ocak 2023 tarihleri arasında, gönüllülük esasına dayalı olarak toplanmıştır. Araştırma öncesinde araştırma konusu hakkında öğrencilere bilgi verilmiş, araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilere veri toplama araçları verilmiştir. Sosyo-demografik bilgi formu ve Afete Müdahale Özyeterlik Ölçeği cevaplanma süresi 5-6 dakika olup; araştırma verileri öğrencilerin ders ve staj uygulamaları dışında, etik kurul ve kurum izni alındıktan sonra toplanmıştır.

Araştırma Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen veriler Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı-24.0 (Statistical Package for Social Sciences-SPSS) ile analiz edilmiştir. Tanımlayıcı veriler, standart sapma, sayı ve yüzde ile gösterilmiştir. Genel Afete Hazırlık Ölçeği toplam puanı Kolmogorav-Smirnov testi ile değerlendirilmiş, veriler normal dağılım göstermesi sebebiyle parametrik testler uygulanmıştır. Parametrik testlerde iki grubun karşılaştırmasında bağımsız gruplarda t testi kullanılmıştır. Afete Müdahale Özyeterlik Ölçeği'nin belirleyicileri çoklu regresyon analizi (enter modeli) ile değerlendirilmiştir. Modele alınan kategorik değişkenler dummy değişkene dönüştürülmüş ve sıfır (0) olarak kodlanan değişkenler Tablo 3'te gösterilmiştir. Araştırma kapsamında eksik/uygunsuz doldurulan bir veri çalışma dışı bırakılmış; dışlanan bir veri hariç kayıp veri olmamış, herhangi bir kayıp veri tamamlama yöntemi kullanılmamıştır. Nicel verilerin analizinde tüm istatistiksel yorumlanmasında %95 güven düzeyi ve 0.05 hata payı dikkate alınmıştır. Öğrencilerin afetlere öz yeterliliği artırmak için yapılması gerekenler ve afetlere hazırlık yapmada engeller hakkındaki düşüncelerini değerlendiren 2 açık uçlu sorunun cevapları Excell'e aktarılmış ve MAXQDA 14 programı ile analiz edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma öncesinde Artvin Çoruh Üniversitesi'nden etik kurul izni (Sayı: E-18457941-050.99-75900, Tarih: 30.12.2022) ve Artvin Çoruh Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nden kurum izni (Sayı: E-82587833-605.01-78574, Tarih: 19.01.2023) alınmıştır.

Çalışma esnasından öğrencilere araştırma konusu ve içeriği hakkında bilgilendirme yapılmış ve onamları alınmıştır. Bu araştırma Helsinki Deklarasyonu prensiplerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Öğrencilerin %65.5'inin kadın, %57.1'inin 4. sınıf ve %36.7'sinin afetler ile ilgili ders aldığı belirlenmiştir. Öğrencilerin %53.7'sinin daha önce afetlere maruz kaldığı, %21.5'inin acil durum ve afet çantası içeriği hakkında ve %19.8'inin triyaj

uygulaması hakkında bilgi sahibi olmadığı belirlenmiştir (Tablo 1). Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine göre Afete Müdahale Özyeterliliği Ölçeği toplam puan dağılımları incelendiğinde; erkek olan, afetler ile ilgili ders alan, daha önce afete maruz kalan, triyaj uygulaması hakkında bilgisi olan ve acil durum ve afet çantası içeriği hakkında bilgi sahibi olan öğrencilerin toplam puanının anlamlı olarak yüksek olduğu görülmüştür ($p<0.05$) (Tablo 2).

Tablo 1. Öğrencilere ait sosyo-demografik özellikler (n=177)

Özellikler	n	%	Özellikler	n	%
Cinsiyet			Daha önce afete maruz kalma		
Kadın	116	65.5	Evet	95	53.7
Erkek	61	34.5	Hayır	82	46.3
Sınıf			Afetlere hazırlık yapmanın önemi		
3. sınıf	76	42.9	Evet	175	98.9
4. sınıf	101	57.1	Hayır	2	1.1
Afetler ile ilgili ders alma			Acil durum ve afet çantası içeriği hakkında bilgi		
Evet	65	36.7	Var	139	78.5
Hayır	112	63.3	Yok	38	21.5
Afetler ile ilgili ders alma isteği			Triyaj uygulaması hakkında bilgi		
Evet	128	72.3	Var	142	80.2
Hayır	49	27.7	Yok	35	19.8
Afetlere hazırlık yapmanın önemi (Min: 1, Max: 10): 8.1±2.6					
Afet bilgi düzeyi (Min: 1, Max: 10): Ort±SS: 5.7±2.3					
Afete hazır olma durumu (Min: 1, Max: 10): Ort±SS: 4.1±2.5					

Ort: ortalama, SS: standart sapma

Tablo 2. Öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri göre Afete Müdahale Özyeterlilik Ölçeği toplam puan dağılımları (n=177)

Özellikler	Ort±SS	Test ve p	Özellikler	Ort±SS	Test ve p
Cinsiyet			Daha önce afete maruz kalma		
Kadın	62.1±11.9	t: -3.670	Evet	66.6±10.8	t: 3.089
Erkek	68.6±9.7	<0.001	Hayır	61.5±11.9	0.002
Sınıf			Afetlere hazırlık yapmanın önemi		
3. sınıf	64.7±12.8	t: 0.319	Evet	64.4±11.6	t: 0.472
4. sınıf	64.1±10.6	0.750	Hayır	60.5±6.3	0.638
Afetler ile ilgili ders alma			Acil durum ve afet çantası içeriği hakkında bilgi		
Evet	66.6±12.6	t: 1.986	Var	65.4±11.3	t: 2.227
Hayır	63.0±10.8	0.049	Yok	60.7±12.0	0.027
Afetler ile ilgili ders alma isteği			Triyaj uygulaması hakkında bilgi		
Evet	63.6±11.1	t: -1.394	Var	65.2±11.6	t: 2.043
Hayır	66.3±12.6	0.165	Yok	60.8±11.0	0.043

Ort: Ortalama, SS: Standart sapma, t: Bağımsız gruplarda t testi

Resim 2. Öğrencilerin afetlere hazırlık yapmada engeller hakkındaki görüşlerinden oluşturulan kelime bulutu

Tartışma

Afetler toplum hayatını kesintiye uğratan, mortalite ve morbitite oranlarını ciddi şekilde artıran ve ekonomik kayıplara yol açan küresel olarak önemli halk sağlığı sorunlarından biridir (Li ve ark., 2017). Yakın zamanda ülkemizde yaşanan ve pek çok insanı etkileyen deprem afeti, afetlere hazırlık ve afetlere müdahale öz yeterliliğinin artırılmasının önemli olduğunu bir kez daha açık olarak göstermiştir. Bu çalışma öğrencilerin afetlere müdahale öz yeterliliğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada öğrencilerin %36.7'sinin afetler ile ilgili ders aldığı ve %72.3'ünün afetler ile ilgili ders almak istediği tespit edilmiştir. Yorulmaz ve Karadeniz (2022) Türkiye'de hemşirelik eğitimi veren üniversitelerin %32.2'sinin ders müfredatında afetler ile ilgili ders bulunduğunu bildirmektedir. Uluslararası Hemşireler Konseyi (ICN) hemşirelik eğitiminde "afet hemşireliği yeterlilikler çerçevesini" önermiş ve uzmanlık alanı (yönetici, klinisyen, araştırmacı) ne olursa olsun hemşirelerin afet bakımı, planlaması, koordine edilmesi, yönetimi açısından yeterli bilgi ve beceri düzeyine sahip olması gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca ICN bugünün hemşirelik öğrencilerinin geleceğin hemşirelik mesleğinin üyeleri olduğunu ve afet durumunda ilk müdahale eden sağlık profesyonelleri arasında hemşirelerin olduğunu belirterek, afet hemşireliğinin eğitimdeki önemini vurgulamıştır (Hutton ve ark., 2016). Bu kapsamda hemşire öğrencilerin geleceğin hizmet sunumunda sorumlu hemşireler olacağı göz önüne alınarak öğrencilerin ders müfredatlarına afet derslerinin eklenmesi, her öğrencinin temel afet eğitimi almasının desteklenmesi, afet derslerinin seçmeli

ders olmaktan ziyade zorunlu ders olarak hemşirelik ders müfredatlarına alınması önerilmektedir (Hutton ve ark., 2016; Yorulmaz ve Karadeniz, 2022).

Çalışmada öğrencilerin %21.5'inin acil durum ve afet çantası içeriği hakkında ve %19.8'inin triyaj uygulaması hakkında bilgi sahibi olmadığı belirlenmiştir. Acil durum ve afet çantası, deprem sonrası ilk 72 saatte profesyonel yardım ekipleri ulaşana kadar ihtiyacımız olabilecek su, yiyecek, giyecek, hijyen malzemeleri ve ilk yardım malzemelerinden oluşan bir çanta olup; hayatta kalma şansımızı artırmaktadır (AFAD, 2023). Trijaj uygulaması ise acil durum ve afetlerde eldeki sınırlı kaynakları kullanmak şartıyla çok sayıda yaralıya acil sağlık bakımı ulaştırabilmek amacıyla hasta ve yaraların önceliklerine göre sınıflandırılmasıdır. Trijaj uygulaması kısa süre içinde daha fazla yaralıya müdahale edilmesi, kaynakların doğru kullanılması için son derece önemli bir konudur (Usta ve ark., 2017). Hemşireler acil durum ve afet anında hastane öncesinde olay yerinde ve hastanede sağlık hizmeti sunumunda ilk rol alan sağlık personeli olup; aktif olarak triyaj uygulaması yapmaktadır. Eldeki kaynakların doğru kullanılarak daha fazla yaralı kişiye müdahale edilmesi ve afetlere müdahale yeterliliğinin artırılması için hemşire öğrencilerin triyaj uygulaması hakkında bilgi sahibi olması önemlidir (Koca ve Arkan, 2020). Çalışmada öğrencilerin triyaj uygulaması, acil durum ve afet çantası bilgilerinin yeterli olmadığı, afetler ile ilgili ders almamaları ve afetler konusunda derinlemesine bilgi sahibi olmamaları ile ilişkili olabilir. Hemşirelerin afetlere müdahalede, olay yeri müdahale ve hastanede sağlık hizmeti sunumundaki yeri dikkate alındığında, triyaj uygulaması hakkında bilgilendirmelerin yapılması,

hizmet içi eğitimlerin, kursların ve tatbikatların düzenlenmesi önemli ve gereklidir. Afetlerin toplumdaki her bireyi etkilediği, kitlesel afet durumunda profesyonel müdahalenin gecikebileceği de göz önüne alınarak herkesin acil durum ve afet çantası hazırlaması, öğrenci ve hemşirelerin topluma örnek bireyler olduğu, toplumun afetler konusunda bilinçlenmesi ve farkındalığın artırılmasındaki rolleri dikkate alınarak bilgilendirmelerin yapılması önerilmektedir. Ayrıca acil durum ve afet çantası hazırlamanın önemi hakkında kamu spotlarının hazırlanması, iyi uygulama örneklerinin kitle iletişim araçları ve sosyal medyadan paylaşılması önerilmektedir (Kalanlar, 2018; Koca ve Arkan, 2020).

Çalışmada erkek cinsiyetinin afetlere müdahale öz yeterliliği için koruyucu bir faktör olduğu belirlenmiştir. Konuya ilişkin literatür incelendiğinde, İran'da erkeklerin afete hazırlık davranışlarının kadınlardan daha yüksek düzeyde olduğu (Najafi ve ark., 2018), Ürdün'de erkeklerin afet yönetimi için hazırlıklı olma durumlarının kadınlardan yüksek olduğu (Al Ali ve Ibaid, 2015), Çin'de erkek hemşirelerin öz yeterliliğinin kadınlara göre daha yüksek düzeyde olduğu (Jiang ve ark., 2022) bildirilmektedir. Bu durum arama-kurtarma, enkazdan çıkarma, afet yerinde kas gücü, ağırlık taşıma gibi görevlerde erkeklerin daha ön planda çalışarak risk alması nedenli olabilir. Afetlerin toplumun her kesiminden bireyi etkilediği, hemşirelerin afet anı ve sonrasında sağlık hizmeti sunumundaki yeri ve önemi dikkate alınarak her iki cinsiyetteki bireylerin afetlere müdahale öz yeterliliğini artırmaya yönelik girişimlerin planlanması, arama-kurtarma tekniklerinin öğretilmesi, afet anında ekip müdahalesi, iletişim ve koordinasyon hakkında bilgilendirmelerin yapılması önerilmektedir (Jiang ve ark., 2022; Najafi ve ark., 2018). Ayrıca hemşirelerin afet anı ve sonrasında halk sağlığının korunması ve sürdürülmesi için afetlerde bulaşıcı hastalıklar, afetlerde beslenme, afetlerde psikolojik ilkyardım konularında da bilgilendirilmesinin afetlere müdahale öz yeterliliğin artırılmasına katkı sağlayacağı bildirilmiştir (Güden ve Borlu, 2023; Yorulmaz ve Karadeniz, 2021).

Çalışmada daha önce afet deneyimlemenin afetlere müdahale öz yeterliliği için koruyucu bir faktör olduğu saptanmıştır. Literatürde Onuma ve arkadaşları (2017) afetlere hazırlıklı olmada en önemli belirleyicilerden birinin afet deneyimine sahip olmak olduğunu bildirmektedir. Bu durum

afet deneyimleyen kişilerin afet anında ve afet sonrasında yapılanları görmesi ve bilmesi, kurtarma çalışmalarını görmüş olmaları, arama kurtarma faaliyetlerine katılmış olmaları ile ilgili ilgili olabilir. Bir olaya yönelik göster-yap tekniklerinin kalıcı öğrenme üzerindeki yeri ve önemi dikkate alındığında afet tatbikatlarının yapılması, yerel yönetimler ve sivil kuruluşların iş birliği ile toplumun her kademesinde tatbikatların planlanması önerilmektedir. Ayrıca okul öncesi, ilkökul, lisans eğitimi gibi farklı kademelerde afet eğitimleri ve tatbikatların yaygınlaştırılması için çizgi film gösterimi, yaratıcı drama, kısa film, tiyatro gibi etkinlikler ile afet tatbikatlarının önemine dikkat çekilmesi ve afet kültürünün kazandırılmaya çalışılması önerilmektedir (Avcı, 2022; Onuma ve ark., 2017).

Öğrencilerin afetlere müdahale öz yeterliliğinin artırılmasına yönelik görüşleri incelendiğinde öğrencilerin afet eğitimleri, bilgilendirmeler ve tatbikatların yapılması gerektiğini düşündükleri belirlenmiştir. Mao ve arkadaşları (2019) afetlere hazırlıkta eğitimin, mesleki bilgi ve becerinin elzem olduğunu, Appleby-Arnold ve arkadaşları (2022) günlük yaşam etkinliklerinin bir parçası olarak afet hazırlık faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, afet durumunda kişisel becerilerin nasıl kullanılabileceğini gösteren öz-yeterliliği geliştirmeye yönelik eğitimler ve tatbikatların yapılması gerektiğini, Avcı (2022) afet eğitiminin ve konuya yönelik bilgilendirmelerin en önemli basamak olduğunu, afet eğitimlerinin tatbikatlar ile bütünleştirilmesinin kalıcı öğrenme için gerekli olduğunu bildirmektedir. Bu kapsamda araştırmada elde edilen sonucun literatür ile benzer olduğu yorumu yapılabilir. Afetler konusunda sahip olunan bilgilerin afetlere hazırlık ve afetlere müdahaledeki yeri göz önüne alınarak öğrenciler başta olmak üzere tüm bireylerin ve toplumun afetler konusunda bilgilendirilmesi, afetlere müdahalede yeterliliği artırmak için periyodik olarak afet tatbikatlarının yapılması, afet eğitimine örgün eğitimin her kademesinde yer verilmesi, toplumun afetlere yönelik bilgilendirilmesi için multidisipliner işbirlikleri ile afete hazırlık faaliyetlerinin yapılması önerilmektedir (Appleby-Arnold ve ark., 2021; Avcı, 2022).

Öğrencilerin afetlere hazırlık yapmadaki engeller hakkındaki görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin bilgi eksikliği/yetersizliği, önemsememe ve 'Benim başıma gelmez' düşüncesini afetlere hazırlık yapmada engel olarak gördükleri belirlenmiştir. Thorup-Binger ve

Charania (2019) afetlere yönelik öğrencilerin görüşlerini incelediği çalışmada, bilinçsizliğin afetlere hazırlığı etkilediğini, Lahiri ve arkadaşları (2021) çalışan bakış açıları, önceliklerin farklı olması ve finansman kullanımının doğal afetlere hazırlık ve müdahalede engellere sebep olduğunu, Turan ve Oral (2023) eğitim, alt yapı ve teçhizat eksikliklerinin afetlere hazırlık yapmada engel olduğunu bildirmektedir. Bu kapsamda, bu çalışmada elde edilen sonucun literatür ile benzer olduğu söylenebilir. Bir konuda sahip olunan bilgilerin sağlık kararı verme ve sağlık davranışının temelinde olduğu göz önüne alınarak öğrenciler başta olmak üzere tüm halkın afetler konusunda bilgilendirilmesi, afetlere hazırlık konusunda kamu spotlarının hazırlanması, yerel yönetimlerin desteği ile bölgesel olarak afetlere hazırlık planlamalarının yapılması, kamu kurumları tarafından afetlere hazırlık kapsamında denetlemelerin yapılması önerilmektedir (Thorup-Binger ve Charania, 2019; Turan ve Oral, 2023). Afetlere hazırlıkta acil durum ve afet çantası, ilk yardım çantası, koruyucu ekipman, yangın söndürme tüpü gibi malzemelerin halka ücretsiz teminine yönelik çalışmaların yapılması ve afet tatbikatlarının yapılması önemlidir. Ayrıca halkın bilinçlenmesine yönelik yüksek öğrenim kurumları, belediyeler, sivil toplum örgütleri ve gönüllülerin iş birliği ile hazırlık çalışmalarının yapılması, halk eğitim merkezlerinde afet konusunda sağlık eğitimlerinin düzenlenmesi gereklidir (Thorup-Binger ve Charania, 2019).

Sonuç ve Öneriler

Hemşire öğrencilerin afete müdahale öz yeterliliğini değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışmada, öğrencilerin afetlere müdahale yeterliliğinin istenilen düzeyde olmadığı, erkek olma ve daha önce afet deneyimlemenin afetlere müdahale yeterliliği üzerinde belirleyici olduğu saptanmıştır. Çalışmada öğrencilerin tamamına yakınının afetlere hazırlık yapmanın önemli olduğunu düşündüğü fakat afetlere hazır olmadıkları sonucuna varılmıştır. Öğrencilerin afetlere müdahale yeterliliğini artırmak için afet eğitimleri, bilgilendirme ve tatbikatların yapılması gerektiğini düşündüğü; bilgi eksikliği, önemsememe ve 'Benim başıma gelmez.' düşüncesinin afetlere hazırlığı engellediğini ifade ettiği belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular mevcut literatürü destekler ve literatüre katkı sağlar niteliktedir. Hemşirelerin afetler başta olmak üzere sağlık hizmeti sunumundaki yeri ve önemi dikkate alınarak afetler konusunda bilgilendirmelerin

yapılması, hemşirelik ders müfredatlarında afet eğitimlerine yer verilmesi ve afet tatbikatlarının düzenlenmesi önerilmektedir. Afetlerin tüm toplumu ilgilendiren önemli bir halk sağlığı sorunu olduğu göz önüne alınarak toplumun afetlere farkındalığı artırmaya yönelik planlamaların yapılması, toplum katılımını esas alan afet tatbikatlarının düzenlenmesi, belediyeler başta olmak üzere her bölgenin mevcut koşullarına uygun afet planlamaların yapılması ve halkın katılımını esas alan afete hazırlık projelerinin düzenlenmesi gereklidir. Gelecek çalışmalar için afet eğitimi ve afet tatbikatlarının afete müdahale yeterliliği üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi önerilmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma literatüre katkı sağlamakla birlikte birtakım sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak bu çalışmanın sadece bir devlet üniversitesinde öğrenim gören hemşirelik öğrencileri ile gerçekleştirilmiş olmasıdır. Öğrencilere araştırmanın önemi ve konusu hakkında çalışma öncesinde bilgi verilmiş olsa da anketlerin öz bildirim dayalı olarak yanıtlanması (rastgele cevaplama, okumadan cevaplama vb.) araştırmanın diğer bir sınırlılığıdır. Araştırma sonuçları sadece araştırma yapılan evrene genellenebilir.

Teşekkür

Çalışmamıza katılan tüm hemşirelik öğrencilerine katkılarından dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

Araştırmanın Etik Yönü/ Ethics Committee

Approval: Araştırma öncesinde Artvin Çoruh Üniversitesi'nden etik kurul izni (Sayı: E-18457941-050.99-75900, Tarih: 30.12.2022) ve Artvin Çoruh Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nden kurum izni (Sayı: E-82587833-605.01-78574, Tarih: 19.01.2023) alınmıştır.

Hakem/Peer-review: Dış hakem değerlendirmesi.

Yazar Katkısı/Author Contributions: Fikir/kavram: SDS, DSY; Tasarım: SDS, DSY; Danışmanlık: SDS, DSY; Veri toplama: DSY; Veri işleme: SDS, DSY; Analiz ve/veya Yorum: DSY; Kaynak tarama: SDS, DSY; Makalenin Yazımı: SDS, DSY; Eleştirel inceleme: DSY, SDS.

Çıkar çatışması/Conflict of interest: Araştırmacılar herhangi bir çıkar çatışması belirtmemişlerdir.

Finansal Destek/Financial Disclosure: Bu araştırma için finansal destek alınmamıştır.

Çalışma Literatüre Ne Kattı?

- Ülkemizin konumu ve afetlere yönelik önemli riskleri taşıması sebebiyle hemşirelerin ve hemşirelik öğrencilerinin, afet ve afet yönetimi hemşireliği hakkında bilgi düzeylerinin ve eğitim gereksinimlerinin anlaşılmasının önemi ortaya çıkmaktadır.
- Hemşirelik öğrencilerinin afete karşı duyarlılıkları, bilgi ve becerileri, öz yeterliliklerini tespit etme, öğrenme istekleri ve yetersizliklerini saptamada bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- T.C Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). Afet ve Acil Durum Çantası Nasıl Hazırlanmalı? Erişim tarihi: 10.02.2023, <https://www.afad.gov.tr/afet-ve-acil-durum-cantasi-nasil-hazirlanmali>
- Al Ali NM, Ibaid AH.A. (2015). Health-care providers perception of knowledge, skills and preparedness for disaster management in primary health-care centres in Jordan. *Eastern Mediterranean Health Journal*, 21 (10), 713-721.
- Appleby-Arnold S, Brockdorff N, Callus C. (2021). Developing a “culture of disaster preparedness”: The citizens’ view. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 56, 102133. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102133>
- Aras M, Mumcu A, Karabey T. (2021). Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin afet bilinç düzeylerinin belirlenmesi. *TOGÜ Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 40-49.
- Avcı G.(2022). Disaster education in primary school: A qualitative research based on teachers’ opinions. *Psycho-Educational Research Reviews*, 11(1), 125-46. https://doi.org/10.52963/PERR_Biruni_V11.N1.09
- Avcı S, Kaplan B, Ortağ T. (2020). Hemşirelik bölümündeki öğrencilerin afet konusundaki bilgi ve bilinç düzeyleri. *Resilience*, 4(1), 89-101. <https://doi.org/10.32569/resilience.619897>
- Ayvazoğlu G, Çekiç M, Yücel H. (2020). Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi öğrencilerinin afet risk algısı ve afete hazırlık durumlarının değerlendirilmesi. *SBedergi*, 4(7), 85-97.
- Bülbül E. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin afete müdahale öz-yeterlilik durumlarının değerlendirilmesi. *Acil Yardım ve Afet Bilimi Dergisi*, 1(2), 45-49.
- Güden RA, Borlu A. (2023). Afetlerde toplum beslenmesi ve hassas gruplara yönelik beslenme planı. *Food and Health*, 9(1), 61-68. <https://doi.org/10.3153/FH23006>
- Hisar KM, Yurdakul A. (2015). Bir üniversitenin hemşirelik öğrencilerinin afetlerde sağlık hizmetleri ile ilgili bilgilerinin değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 54-65.
- Hutton A, Tener GV, Kristine G.(2016). Review of the International Council of Nurses (ICN) Framework of Disaster Nursing Competencies. *Prehospital and Disaster Medicine*, 31(6), 680-683. <https://doi.org/10.1017/S1049023X1600100X>
- Jiang M, Jiang M, Sun M, Zhang X, Luan XR, Li RJ.(2022). Disaster nursing competency of intensive care nurses in Jinan, China: A multicenter cross-sectional study. *Journal of Nursing Research*, 30(3), 207. <https://doi.org/10.1097/jnr.0000000000000492>
- Kalanlar B. (2018). Effects of disaster nursing education on nursing students’ knowledge and preparedness for disasters. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 28, 475-480. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2017.12.008>
- Koca B, Arkan G. (2020). The effect of the disaster management training program among nursing students. *Public Health Nursing*, 37(5), 769-777. <https://doi.org/10.1111/phn.12760>
- Lahiri S, Snowden B, Gu J, Krishnan N, Yellin H, Ndiaye K. (2021). Multidisciplinary team processes parallel natural disaster preparedness and response: a qualitative case study. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 61, 102369. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102369>
- Li H, Rui-Xue B, Qing-Ling Z. (2017). The development and psychometric testing of a disaster response self-efficacy scale among undergraduate nursing students. *Nurse Education Today*, 59, 16-20. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2017.07.009>
- Mao X, Loke AY, Fung OWM, Hu X. (2019). What It Takes to Be Resilient: The Views of Disaster Healthcare Rescuers. *International Journal Of Disaster Risk Reduction*, 36, 101112. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2019.101112>
- Najafi M, Khankeh HR, Elmi H, Pourvakhshoori N. (2018). Behavioral, normative and control beliefs about earthquake preparedness: A deductive content analysis study. *PLoS Currents*, 28, 10. <https://doi.org/10.1371%2Fcurrents.dis.20fbad29d53fb164ac2699dc2736d804>
- Onuma H, Kong JS, Shunsuke M. (2017). Household preparedness for natural disasters: Impact of disaster experience and implications for future disaster risks in Japan. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 21, 148-58. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2016.11.004>
- Said NB, Chiang VC. (2020). The knowledge, skill competencies, and psychological preparedness of nurses for disasters: A systematic review. *International Emergency Nursing*, 48, 100806. <https://doi.org/10.1016/j.ienj.2019.100806>
- Sangkala MS, Gerdtz MF. (2018). Disaster preparedness and learning needs among community health nurse coordinators in South Sulawesi Indonesia.

- Australasian Emergency Care, 21(1), 23–30.
<https://doi.org/10.1016/j.auec.2017.11.002>
- Thorup-Binger C, Charania NA. (2019). Vulnerability and capacities of international students in the face of disasters in Auckland, New Zealand: A qualitative descriptive study. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 39, 101136.
<https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2019.101136>
- Turan M, Oral V.(2023). Implications in the light of the experiences and perspectives of mukhtars as local community leaders in the scope of disaster management. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 85, 103508.
<https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2022.103508>
- Usta G, Torpuş K, Küçük U. (2017). Afetlerde START triaj skalası. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 3, 70-76. <https://doi.org/10.21324/dacd.320067>
- Yeo J, Comfort LK. (2017). An expected event, but unprecedented damage: structure and gaps of large-scale response coordination of the 2011 Thailand Floods. *Disaster Prevention and Management*, 26(4),458-470.
- Yorulmaz DS, Karadeniz H. (2022). Evaluation of the contents of the disaster training courses given in nursing undergraduate programs in Turkey. *Journal of Education and Research in Nursing*, 19(1),1-6.
<https://doi.org/10.5152/jern.2022.36604>
- Yorulmaz DS, Karadeniz H. (2021). Afetlerin mental sağlığa etkileri. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 7(2), 392–398.